

Ірина Беззуб,

молодший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: irabezzub@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3561-5991>

**МЕДІАОСВІТА БАТЬКІВ
ЯК СКЛАДОВА МЕДІАОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ**

У статті досліджуються проблеми медіаосвіти батьків як складової частини формованої в Україні цілісної медіаосвітньої системи. Систематизовано наявні технічні засоби для батьківського контролю за використанням дітьми відкритих інформаційних ресурсів. На основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду узагальнено засоби формування медіакультури батьків. Батьківська медіакультура трактується як засадничий чинник захисту дітей від негативних медіавпливів та формування ефективної інформаційної безпеки суспільства.

Висвітлено роль бібліотек як потенційних хабів у втіленні проєктів неформальної медіаосвіти для батьків та дорослих. Доведено, що сформована медіакультура батьків, а не обмеження у використанні гаджетів та інтернет-технологій є запорукою формування медіакультури дітей.

Ключові слова: медіаосвіта, медіапростір, медіаграмотність, інформаційно-комунікаційні технології, соціальні мережі, онлайн-загрози, бібліотека.

У бюджеті вільного часу громадян України дедалі більш вагома частка припадає на взаємодію з різноманітними медіаресурсами – Інтернетом, телебаченням, кіно, книгами, пресою, радіо тощо. Іншими словами, спостерігається прогресуючий вплив медіа на всі, без винятку, прошарки українського суспільства, передусім на дітей і молодь. Інформаційні ресурси потужно, а почасти й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання, стають засобом дистанційної і джерелом неформальної освіти. При цьому треба враховувати відсутність механізмів ефективної саморегуляції інформаційного ринку, які не допускали б недоброякісної медіапродукції, низькоморальних ідеологем цінностей та інших соціально шкідливих інформаційних впливів. Це породжує необхідність розв'язання важливої проблеми – формування важелів

досконалого захисту дітей від медіаконтенту, що може шкодити їхньому здоров'ю та розвитку. Таким чином, подальша еволюція сучасного світу інформаційно-комунікаційних технологій та мас-медіа нагально потребують цілеспрямованої підготовки особистості до вмілого й безпечного користування ними [1].

У цих умовах зростає актуальність батьківської медіаосвіти, яка може розглядатись як засада ефективної інформаційної безпеки сім'ї, провідний чинник ранньої соціалізації дитини, здатний убезпечити її від негативного інформаційного впливу. Тому медіаосвіта батьків має стати важливою частиною цілісної медіаосвітньої системи в Україні, включатися до психологічного блоку підготовки фахівців різних профілів у вищій школі, громадських шкіл свідомого батьківства, діяльності бібліотек, соціальних служб і центрів з роботи із сім'ями тощо.

Проведене у 2018 р. Київським міжнародним інститутом соціології на замовлення ГО «Телекритика» дослідження довело, що українці нині мало поінформовані про необхідність та можливості медіаграмотності, а також наслідки відмови від набуття важливих навичок у цій сфері. Респонденти не бачать великого потенціалу неформальної медіаосвіти (оскільки потреба таких заходів отримала менше 1/3 голосів), водночас як формальній медіаосвіті віддали перевагу 85% опитаних. На запитання «Чи зацікавлені Ви у додатковій інформації про те, як медіа впливають на дітей?» майже 48% відповіли ствердно, 38% – заперечливо, а 17,3% – обрали варіант «важко відповісти» [2].

Якщо формальна медіаосвіта (дошкільна, шкільна, у вищій школі) регулюється навчальними програмами, затвердженими Міністерством освіти і науки України, то неформальна медіаосвіта (позашкільна, батьківська, медіаосвіта дорослих та засобами медіа) носить стихійний характер і реалізується не завдяки державній політиці, а насамперед завдячуючи ініціативам ентузіастів. Наразі в Україні відсутні державні програми підвищення рівня медіаграмотності в особливих цільових групах громадян, зокрема й у батьківському середовищі. Вирішення цього завдання також ускладнюється відсутністю необхідної кількості фахівців у сфері медіаграмотності, програм їх підготовки та підвищення кваліфікації.

Підготовка дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у громадян медіаінформаційної грамотності й медіакультури відповідно до вікових, індивідуальних та інших особливостей є головною метою нової редакції Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2016). Концепція базується

на вивченні стану медіакультури населення України та міжнародному досвіді організації медіаосвіти. Основні положення Концепції відповідають завданням, сформульованим у Паризькій програмі-рекомендаціях з медіаосвіти ЮНЕСКО (від 22 червня 2007 р.), резолюції Європарламенту щодо медіаграмотності у світі цифрової інформації (від 16 грудня 2008 р.), Феській декларації ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності (від 17 червня 2011 р.) та Паризькій декларації ЮНЕСКО з медіаінформаційної грамотності в цифрову епоху (від 28 травня 2014 р.). Загалом медіаосвіта проголошена ЮНЕСКО одним із пріоритетних напрямів у педагогіці XXI ст.

Розробками в галузі медіаосвіти займаються як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Перша навчальна програма з медіаосвіти розроблена канадійцем М. Маклюеном у 1959 р., а її активне упровадження в навчально-виховний процес розпочалося в 60-х роках XX ст. у Канаді, Великій Британії, Німеччині, США, Франції. Проблемами упровадження медіаосвіти також займалися Р. К'юбі, К. Тайнер (США), С. фон Файлітзен (Швеція) та інші фахівці.

В українському дослідницькому середовищі увага до медіаосвіти посилилася лише в останні роки. Проблеми медіаосвіти в контексті світового інформаційного простору досліджують такі вітчизняні вчені, як О. Барішполець, В. Іванов, Г. Почепцов, Н. Череповська та ін. Питаннями раціонального і безпечного використання Інтернету дітьми та підлітками в Україні займаються Н. Бугайова, Н. Гуцціна, А. Кочарян, Л. Найдьонова, В. Оржеховська, М. Снітко та ін. Окремі аспекти сімейної медіаосвіти в системі позашкільної освіти досліджує О. Вознесенська.

Оскільки саме в сім'ї закладаються основи поведінки дитини у світі, то й віртуальний простір не є винятком. Здебільшого в сімейному середовищі діти свідомо чи несвідомо навчаються сприймати і використовувати медіаінформацію. Найперше батькам треба усвідомлювати, що через відсутність достатнього досвіду діти до певного віку не можуть реально оцінювати рівень достовірності й безпеки інформації, яка обертається в медійному просторі. Тому батьківська увага до обізнаності їхніх дітей про загрози інформаційного середовища перебуватиме в центрі інформаційного виховання дітей.

З іншого боку, в умовах, коли Інтернет став потужним засобом навчання, пошуку інформації, розваг, спілкування для дітей, уже загальновизнаною можна вважати думку про те, що діти дізнаються про можливості всесвітньої мережі значно раніше і швидше за своїх батьків. На тлі стабільно високого рівня користування Інтернетом серед дітей віком 11–17 років

постійно зростає число користувачів молодшого шкільного віку, тобто 6–10 років. Так, 92% дітей віком до 12 років мають доступ до глобальної мережі. Однак більшість користувачів-дітей не володіють інформацією про небезпеку Інтернету, отож не мають і сформованих навичок онлайн-культури [3].

Серед безлічі загроз в онлайн-просторі фахівці у сфері безпеки відзначають насамперед небезпечні контакти, кіберпереслідування, погрози, віруси, спам, онлайн-шахрайство, збирання та розголошення приватної інформації, порнографію, пропаганду насильства й наркотиків, рекламу тютюну та алкоголю, нецензурні тексти тощо. Окрему небезпеку становить виникнення в дітей інтернет-залежності. На цьому тлі обізнаність більшості дорослих щодо безпеки в кіберпросторі залишається дуже низькою, а отже, і можливості їхнього впливу на культуру споживання й використання інформації дітьми виглядають досить обмеженими.

Від того, як батьки сприйматимуть, оцінюватимуть та інтерпретуватимуть інформацію, що їй пропонують численні ЗМІ, багато в чому залежатиме і ставлення молодого покоління до інформаційного потоку.

У 2019 р. Міністерство соціальної політики України разом з експертами Міжнародного союзу електров'язку провели дослідження на тему захисту дітей від ризиків Інтернету. Згідно з оприлюдненими даними, 61,1% дітей ствердили, що їхні батьки знають, що вони роблять в Інтернеті; 31% – відповіли, що батьки частково знають, чим вони займаються в мережі. Сімдесят один відсоток дітей ствердили, що не зустрічалися з людиною, з якою вони познайомилися онлайн, але 29% повідомили, що зустрічались із такими людьми. 70% дітей сказали, що знають більше про Інтернет, ніж їхні батьки. Шістдесят відсотків дітей відповіли, що розкажуть батькам, якщо їх щось турбуватиме в Інтернет чи викликати проблеми (для порівняння, у Європі цей показник – менше 5%). Шістдесят сім відсотків дітей сказали, що бачили в Інтернеті інформацію, яка їх засмутила. Про онлайн-захищеність знають 68% дітей [4].

Згідно з цим дослідженням, батьків найбільше турбує беззахисність дітей в Інтернеті. При цьому лише 15% батьків знають, як і кого сповіщати, якщо є якась проблема в мережі. Тоді як 67% дітей знають, що робити і куди звертатися (зокрема, ідеться про Національну дитячу «гарячу лінію» Центру «Ла Страда-Україна») [4].

Проблема медіакультури сім'ї, якщо й обговорюється в науковій і педагогічній літературі, то найчастіше обмежується вказівками на негативний бік впливу медіа та необхідність звузити контакти дітей з комп'ютером, Інтернетом та телебаченням. Однак, на нашу думку,

одними лише обмеженнями контактів цієї проблеми не розв'язати. Самим дорослим треба добре орієнтуватися у світі медіа, щоб допомогти власним дітям. Тому медіапросвіта, підвищення рівня медіаобізнаності та медіакультури батьків загалом набувають першочергового значення: батьки мусять роз'яснювати дітям, що захоплення медіа може мати як позитивні, так і негативні наслідки.

Щоб забезпечити захист дитини в мережі, батькам необхідно розуміти її вікові особливості, що впливають на поведінку у віртуальному світі. Те, що злякає, вразить і може нашкодити маленькій дитині, старшій виявиться менш загрозливим. В одному віці дитина схильна наслідувати та імітувати взяті з медіа зразки поведінки, в іншому – здатна бути критичнішою, приймати власне рішення щодо того, якою бути. Чим молодшою є дитина, тим більше уваги треба приділяти спільному використанню Інтернету. З підвищенням рівня самоконтролю дитини поступово знижується потреба в батьківському контролі.

Як свідчить практика, ознайомлювати маленьких дітей із засобами масової комунікації та формувати навички їх використання найкраще в ігровій формі. Тому медіаігри варто активно застосовувати в освітньому процесі. Дітям подобаються ігри й додатки з великою кількістю руху, кольору і звуку. Якщо вони ще не вміють читати, додаток полегшує використання інформації, адже він не обов'язково повинен містити текст. У початковій школі діти вже мають більше можливостей та самостійності у сфері медіа: обирають свої власні ігри, телепередачі, відео на ютубі тощо. Цей віковий період є найважливішим для вивчення правил поведінки в мережі. Тому дуже важливо, щоб батьки постійно цікавилися засобами медіа, з якими має справу їхня дитина. Однак коли мова заходить про пошук відповідного контенту, то менше ніж 50% батьків можуть визначити, чи підійде їхнім дітям той чи інший вебсайт, додаток або гра [5].

Усвідомлюючи, наскільки важливим є навчити малят медіаграмотності, командою Благодійного фонду MagneticOne.org у рамках проекту «Освіта дитини XXI ст.» у ютубі на допомогу батькам був створений канал з уже перевіреними та апробованими якісними розвиваючими іграми, мультфільмами, казками, аудіокнигами для дітлахів. Для використання достатньо підписатися на канал чи сторінку проекту.

Крім того, у рамках проекту «Безпека дитини в Інтернет» цей Благодійний фонд відібрав з мережі повчальні відео й поради, практичну інформацію для батьків та вчителів з інтернет-безпеки, що дасть змогу навіть початківцям ефективно використовувати ресурси мережі й захистити себе і своїх дітей від її потенційних загроз [6].

На допомогу батькам Академією української преси та міжнародною організацією «Internews» (організація з експертизою на ринку медіа, комунікацій, освіти та консалтінгу) підготовлений путівник з батьківського посередництва «Батьки, діти та медіа» для батьків дітей 6–10 років. Путівник пропонує різноманітні стратегії, з яких кожен зможете обрати ті, що підходять їм і їхнім дітям. Навчальні заклади можуть використовувати поради та питальники посібника під час роботи з батьківською спільнотою.

МОН України також пропонує батькам і педагогам посібники для навчання дітей безпечному користуванню Інтернетом, зокрема підготовлені авторами І. Литовченком, С. Максименком, С. Болтівцем «Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі: посібник для батьків», розроблену Національною експертною комісією України з питань захисту суспільної моралі «Пам'ятку для батьків “Діти. Інтернет. Мобільний зв'язок”» та ін. [7].

Мотивами, що домінують у поведінці дітей молодшого підліткового віку, є прагнення самостійності та визнання з боку друзів, розширення власних прав, бажання зайняти гідне місце в групі однолітків, тому дуже важливо навчити їх комп'ютерній грамотності, адже вони можуть користуватися Інтернет у школі, інтернет-кафе чи у друзів, де зовнішній контроль відсутній. Необхідно розвивати внутрішній контроль дитини й привчати її до відповідальної поведінки в онлайн-просторі з метою особистої безпеки. З іншого боку, занадто суворе контролювання з боку дорослих може викликати негативну реакцію дитини й стати причиною приховування нею занять у глобальній мережі.

Тому одна з найважливіших умов безпеки дитини в Інтернеті – довіра між нею та батьками. Якщо її сформовано й дитина знає, що можна з будь-яким запитанням чи проблемою звернутися до батьків, вона не шукатиме інформацію деінде.

Важливим елементом батьківського контролю є розташування комп'ютера в зоні спільного користування (у вітальні, кухні), де, займаючись паралельно власними справами, дорослі можуть ненав'язливо час від часу спостерігати за реакціями дитини, коли вона перебуває в Інтернеті, а також простіше контролювати час роботи з комп'ютером. Особливо критичним це є для молодших підлітків, у яких власна довільна поведінка і вольові процеси перебувають на етапі формування.

Для зменшення кількості онлайн-загроз для дітей, батьки можуть скористатися технічними засобами контролю – додатками, програмами та технологічними опціями, вбудованими у браузері та операційні системи для обмеження контенту й часу користування Інтернетом.

Наприклад, браузер Google Chrome пропонує розширення Adult Blocker – вебфільтр, який обмежує доступ дітей і підлітків до певних сайтів. Плагін аналізує контент сайтів на наявність небажаних слів та словосполучень і відповідно блокує їх. Adult Blocker захищено паролем, і його значок можна приховати з панелі. Аналогічний плагін з тією самою назвою можна встановити і в Mozilla Firefox. Однак цей браузер пропонує і власні спеціалізовані веб-фільтри – Glubble for Families та ProCon Latte [8].

Glubble for Families дає змогу штучно створити приватну сімейну сторінку, де можна контролювати й підтримувати діяльність ваших дітей в Інтернеті. Glubble надає ігри, чат, безпечний серфінг і службу Family Photo Timeline для завантаження, зберігання та обміну фотографіями в Інтернеті. ProCon Latte за своєю дією протилежний: він відкриває весь Інтернет, за винятком визначених чорних списків.

Ще один спосіб батьківського контролю – використання спеціальних браузерів для дітей, зокрема для смартфонів і планшетів. Для Android-пристроїв можна скористатися «Дитячим браузером», для Apple-гаджетів – браузером Safe Browser for Education with Parental Controls and Porn Blocking. Окремо від браузерів існують й інші програми для батьківського контролю. Наприклад, безкоштовний інтернет-фільтр ChildWebGuardian PRO, який має функції фільтрування змісту, блокування порнографічних зображень, заборону сайтів і загалом доступ до Інтернету за графіком, журнал відвідин сайтів, «чорні» та «білі» списки. Програма продуктивна і в контролі за часом. Вона автоматично підраховує час, проведений за комп'ютером, і вимикає його після завершення ліміту. Якщо дітей кілька, то для кожного є змога створювати профіль зі своїми обмеженнями. Такі ж функції виконує програма KidsControl 1.6. [8].

Програмний продукт Teentor також пропонує функції контролю за часом, який проводить дитина за комп'ютером, віддалений контроль за її діяльністю (зокрема, скріншоти екрана та перелік ресурсів, які відвідувала дитина), перехоплення листування. Програма платна, ціна залежить від кількості користувачів, за якими треба стежити, і частоти звітування за діяльність користувача.

У налаштуваннях системи Windows 10 батьки також можуть створювати обліковий запис дитини та керувати ним з будь-якого пристрою просто в Інтернеті (забороняти певні сайти, ігри, програми), можуть дивитися історію вебперегляду дитини, установлювати таймер роботи за комп'ютером.

Наразі можливостей для контролю багато, однак, як наголошує керівник Центру нової освіти, учитель-експерт Microsoft І. Іванов,

використовувати їх насильно не варто. Краще знайти спільну мову й разом з дитиною узгодити необхідність тих чи інших обмежень. Адже сучасні діти неймовірно прогресивні та за бажання можуть або обійти батьківський контроль, або скористатись іншим гаджетом, де ці функції не ввімкнено [8].

Компанія Google запустила безпечний пошуковик для дітей Kiddle. У цій пошуковій системі відфільтровано пошукову видачу за замовчуванням, тобто діти отримуватимуть посилання тільки на ті сайти, які дібрали редактори пошукової системи. Ще одна пошукова система, створена для дітей, – проєкт Safe Search Kids. Він використовує алгоритми Google для пошуку та обмежує видачу посилань на сайти, неприпустимі для дітей. Ця система може використовуватися і на шкільних комп'ютерах. Крім того, Google оголосила про партнерство з молодіжною волонтерською організацією «УМСА», яка допомагає батькам розмовляти зі своїми дітьми на такі теми, як соціальні мережі, кібербулінг та дезінформація [9].

Навчити користувачів основам інтернет-грамотності, надати матеріали батькам і вчителям про такі важливі теми, як захист приватних даних, виявлення шахрайства, розуміння своїх прав в Інтернеті є завданням порталу цифрової грамотності для всієї сім'ї ThinkB4 U.com, який є співпрацею Google та експертів Common Sense Media, ConnectSafely і National Consumers League [10].

З 2012 р. у рамках проєкту «Сімейна медіакультура», спрямованого на допомогу орієнтуванню сім'ї в сучасному медіапросторі, у Будинку дитячої творчості Подільського району м. Київ діє «Школа для небайдужих батьків», куратором якої є президент ГО «Арт-терапевтична асоціація», керівник проєкту «Батьківська педагогіка» О. Вознесенська. Сімейний медіаклуб проводить лекції для батьків про медіакультуру, зокрема вплив різного медіаконтенту (мультиплікаційної продукції, фільмів, телебачення, Інтернету) на розвиток дітей різного віку, медіазалежності (комп'ютерні, ігрові залежності) та форми їх подолання, культуру обговорення медіапродуктів з дітьми тощо [11].

Сайт 4 тата розробив «Курс з медіаграмотності для батьків», презентований у рамках пресконференції до Дня безпечного Інтернету 11 лютого 2020 р. (День безпечного Інтернету проводиться з 2004 р. у другий день другого тижня другого місяця). Цією презентацією стартувала загальнонаціональна кампанія «Батьківський тиждень безпечного інформаційного простору».

Мережа навчально-розвиваючих центрів Lessons за наукоємними методиками намагається забезпечити батьків надійними рішеннями широ-

кого спектра гострих проблем дитячого розвитку, зокрема «гаджетозалежністю». Під час тренінгу «Гаджетозалежність сучасних дітей» батьки отримують практичні поради та рекомендації щодо того, як впливати на гаджетозалежність дітей та необхідну інформацію про вже наявні ефективні рішення.

Концепція упровадження медіаосвіти в Україні передбачає широке залучення бібліотек, зокрема розроблення та апробацію спеціальних бібліотечних програм з медіакультури інформаційної грамотності для дошкільників, учнів початкової, середньої та старшої школи, студентів, їхніх батьків і дорослого населення. Важливу роль мають відігравати шкільні бібліотеки як сучасні комп'ютеризовані центри, у яких концентрується інформаційно-пошукова діяльність учнів, а також публічні (зокрема, спеціалізовані дитячі) бібліотеки.

Бібліотеки стануть першими хабами проекту «Дія. Цифрова освіта» і нададуть усім охочим доступ до безкоштовного навчання на національній онлайн-платформі з цифрової грамотності. Платформа запущена 21 січня 2020 р. і доступна за посиланням osvita.diiia.gov.ua. Серед освітніх серіалів є і серіал для батьків – «Безпека дітей в Інтернеті», який навчить як уберегти дітей онлайн від шкідливих матеріалів, кібербулінгу, суїцидальних інтернет-спілок, сексуального насильства. Запуск національної онлайн-платформи цифрової грамотності відбувся в рамках розробки Національної стратегії захисту дітей в Інтернет [12].

Отже, онлайн-простір є цінним ресурсом з великою кількістю захоплюючої та навчальної інформації для розвитку дітей. Але для того щоб їх перебування в мережі Інтернет було безпечним, батьки мають ознайомитися самі, ознайомити своїх дітей з можливими ризиками й забезпечити необхідний захист.

Оскільки українська система медіаосвіти батьків перебуває на початку свого становлення, варто звернутися за досвідом до зарубіжних систем, які вже давно напрацювали чимало практичних моделей, та адаптувати їх надбання до української практики.

Досить популярною є нідерландська система медіаосвіти батьків, де 9 із 10 дітей щодня використовують цифрові медіа у свій вільний час. Дев'яносто п'ять відсотків нідерландських батьків не проти того, щоб їхня дитина використовувала цифрові носії для розваги, 72% – за освітній аспект. На думку нідерландців, за допомогою медіа підтримуються соціальні контакти, що дає змогу дітям мати стосунки одне з одним. У додатках, іграх і соціальних медіа вони зустрічаються, грають разом, вчать одне в одного самовиражатися та експериментують із самопрезентацією. Крім

споживання інформації, діти самовиражаються через додатки, вебсайти, за допомогою ведення блогів, відеоблогів, створення відеоконтенту тощо. Це не тільки стимулює їхню фантазію, а й допомагає знайти власну ідентичність і сприяє їхній впевненості в собі. Тому основна увага тут все більше зміщується від контролю та обмеження застосування медіа в бік використання позитивних можливостей, що пропонують медіа. Нідерландська система містить п'ять складників: 1. Задоволення: насолоджуйтеся можливостями, що пропонують медіа. 2. Безпека: уникайте ризиків. 3. Разом: спрямовуйте вашу дитину. 4. Зміст: знайте, які медіа підходять для неї. 5. Баланс: знайте, скільки часу можна проводити з медіа [5].

Однак для того щоб повною мірою користуватися перевагами медіа, важливо знати ризики, щоб розпізнати їх та спробувати уникнути. Інколи через медіа дитина бачить речі, які не підходять для її віку (кібергрумінг, кібербулінг, кіберхуліганство, секстинг, шахрайство, крадіжки та віртуальні фінансові пастки). Дев'яносто три відсотки нідерландських батьків говорять зі своїми дітьми про онлайн-використання медіа.

У Нідерландах, як і в багатьох європейських країнах, в основу системи регуляції медіапростору покладено ґрунтовний аналіз вікових особливостей сприймання медіапродукції дітьми різного віку. Об'єднаними зусиллями медіавиробників і держави було розроблено та впроваджено спеціальні позначки, які повідомляють споживачів про головні ризики й імовірні негативні наслідки перегляду саме цієї продукції. Нідерландська система Kijkwijzer (кіквайзер – телегід, розумний перегляд), розроблена Нідерландським інститутом класифікації аудіовізуальних медіа (NICAM), є найбільш диференційованою. Kijkwijzer – це рейтингова система, яка використовується з початку 2001 р. для інформування батьків про можливі шкідливі впливи медіапродукції, а також надання батькам допомоги у контролі використання медіа їхніми дітьми. Kijkwijzer мала п'ять вікових категорій: AL (для будь-якого віку), 6 (не рекомендується для дітей віком до 6 років), 9 (до 9 років), 12 (до 12 років) і 16 (не рекомендується для дітей віком до 16 років). Але, починаючи із січня 2020 р., до існуючих класифікацій додані дві нові – 14 та 18. Зміни є результатом широкого дослідження, проведеного NICAM щодо використання ЗМІ. Також були досліджені очікування, які мають батьки та діти від Kijkwijzer, і як вони хочуть бути поінформованими. Батьки самі мають з'ясувати, як саме вікові категорії співвідносяться з їхніми дітьми, враховуючи індивідуальні особливості та інші умови [13].

В Україні аналогічна класифікація включає лише три вікові категорії. У 2016 р. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення

внесла зміни до Системи візуальних позначок з індексом кіно-, відеопродукції залежно від аудиторії, на яку вона розрахована. У новій редакції позначки візуалізовано у вигляді кола, у яке вписано вікові позначки: «12+», «16+» (тло має бути жовтим) та «18+» (тло має бути червоним). Фільми з позначками «12+» і «16+» можуть демонструватися у будь-який ефірний час із обов'язковою наявністю цих позначок упродовж усього показу. Фільми третьої категорії з позначкою «18+» дозволено транслювати з 22:00 до 6:00. У новій редакції документа Нацрада додатково нагадала мовникам про норму Закону України «Про телебачення і радіомовлення», яка забороняє телерадіоорганізаціям розповсюджувати й анонсувати програми й передачі, що можуть зашкодити неповнолітнім і юнацтву, крім як протягом ефірного часу з 23:00 до 6:00 та на каналах з обмеженим доступом. Також Нацрада зобов'язала мовників позначати спеціальними графічними попередженнями (символами) протягом усього показу передачі, які поєднують аудіо- та візуальну інформацію і які містять інформацію, що може завдати шкоди фізичному, психічному або моральному розвитку дитини [14].

В Австрії медіаосвіта є обов'язковим шкільним предметом з першого класу не тільки для учнів, а й для їхніх батьків. Батьки отримують певні знання і методики роботи з дітьми вдома: як контролювати телеперегляд, скільки часу можна витратити на Інтернет і комп'ютерні ігри, маркування медіаконтенту, як вибирати й обговорювати разом з дітьми ті телепередачі, які для них будуть цікаві та ін.

У Німеччині також наполегливо вимагають від батьків, щоб використання Інтернету, перегляди кіно, телебачення були регламентовані: для малюків – не більше півгодини в день, для дітей старшого віку – не більше півтори години в день. Так, у Мюнхені в Інституті дитячого кіно і телебачення, який є структурою Інституту медіапедагогіки, вже багато років працює цілодобова телефонна консультація для батьків. Як зазначила проректор з науки цієї інституції професор Х. Тойнерт, якщо раніше за допомогою зверталися батьки 13–14-річних підлітків, то сьогодні вона потрібна і батькам 3–7-річних малюків [15].

Цікавим є також досвід у сфері медіаосвіти та медіаграмотності Швеції. У країні існує медійна рада, на сайті якої можна отримати конкретну допомогу від загальних питань до конкретних – людина онлайн, критика джерела інформації, юридичні питання, медіа та комунікації для мене, цифрове навчання, дані в галузі медіаосвіти та інформації тощо. Крім того, існує сайт *Föräldrarna*, де дають відповіді на питання батьків щодо безпеки в Інтернеті, така ж група для батьків є у фейсбуці.

У Швеції медіаосвіта та медіаграмотність теж уплетені в освітній процес, а навчальні плани реалізуються вчителями, бібліотекарями та іншими освітянами. Для запобігання конфліктам у соцмережах проводиться копітка робота з учнями (обговорюється, що можна робити в мережі, що не варто), а також із батьками (що робити, якщо у дитини виникли проблеми) [16].

Американський Інститут сімейної безпеки в Інтернеті провів дослідження стосовно необхідності батьківського контролю за поведінкою дитини в Інтернеті. За результатами, 78% батьків вважає, що інформація з мережі корисна для їхньої дитини, позитивно впливає на її майбутнє, кар'єру та життєві навички. Але водночас вони стурбовані потенційною загрозою від мережі для особистої безпеки й недоторканності приватного життя їхньої дитини. Цікаво, що тільки 36% батьків заявили про те, що їхні засоби батьківського контролю полягають у встановленні побутових правил використання комп'ютера чи іншого пристрою для доступу в Інтернет або що все базується на довірі до дитини. Ще 37% батьків зазначили, що використовують відмінні від батьківського контролю обмеження, наприклад товаришують зі своїми дітьми в соцмережах, вимикають у додатках функцію купівлі послуг чи товарів. Крім того, 87% батьків сказали, що правила використання Інтернетом їхньою дитиною вони контролюють достатньо жорстко через установаження обмежень на ноутбучі чи смартфоні: які сайти можуть відвідувати діти (79%), які акаунти можуть мати (77%) і що вони можуть розміщувати в Інтернеті (75%).

Дослідження довело ще й те, що батьківський контроль над інтернет-поведінкою дитини може стати покаранням або мотивуванням до чемної поведінки. Троє з чотирьох батьків (75%) забрали в дитини Інтернет чи обмежили доступ до нього або до соцмереж як покарання за неналежну для онлайн- та офлайн-поведінку або дозволяли за гарну поведінку більше часу провести в мережі чи щось придбати онлайн [8].

Таким чином, для дітей існують три основні агенти медіасоціалізації: батьки, вчителі й однолітки. Через те що вони більшу частину часу проводять із сім'єю, батьки залишаються найвагомим джерелом інформації про медіасвіт. В епоху диджиталізації заборонити дітям гаджети і технології означає заборонити їм розвивати власні інтереси й таланти. Найголовніше, що можуть і мають зробити батьки, – встановити правила, контролювати та бути прикладом. У батьків має бути сформована інформаційно-комунікаційна культура, яка дає змогу здійснювати захист дітей від небажаної інформації та грамотно організовувати інформаційний простір дитини в сім'ї та поза її межами.

Тому медіаосвіта батьків сьогодні набуває все більшої актуальності, адже саме батьки повинні надати дітям можливість зрозуміти, як використовуються мас-медіа в суспільстві, оволодіти навичками використання медіа в процесі комунікації з іншими людьми та забезпечити знаннями про те, як аналізувати, критично осмислювати та створювати медіатексти.

Список бібліографічних посилань

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). *MediaSapiens* : вебсайт. 2016. 24.04. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzheniya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/.

2. 45% громадян вважають, що курс з медіаграмотності має бути запроваджений у школах. *MediaSapiens* : вебсайт. 2018. 17.03. URL: <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/16271/2016-03-17-45-gromadyan-vvazhayut-shcho-kurs-z-mediagramotnosti-mae-buti-zaprovadzhennii-u-shkolakh/>.

3. Корольчук М. Діти в Інтернеті: реальні загрози віртуального світу. *Learning.ua* : вебсайт. 2018. 5.11. URL: <https://learning.ua/blog/201811/dity-v-interneti-realni-zahrozy-virtualnoho-svitu/>.

4. Мінцифра розробляє навчальний курс для захисту дітей в інтернеті. *ІЗБІРКОМ* : вебсайт. 2019. 16.11. URL: <https://izbirkom.org.ua/news/medialiteracy/2019/mincifra-rozroblyaye-navchalnij-kurs-dlya-zahistu-ditej-v-interneti/>.

5. Волошенюк О., Мокрогуз О. Батьки, діти та медіа : путівник із батьківського посередництва / за ред. В. Іванова, О. Волошенюк Київ : ЦВП, АУП, 2017. URL: <http://www.etnolog.org.ua/pdf/storiespidruchnyky/2017/batbky.pdf>.

6. Безпека дитини в інтернеті: опис проекту. Благодійний фонд «*MagneticOne.org*» : вебсайт. URL: <https://magneticone.org/gallery/bezpeka-ditini-v-interneti/>.

7. Безпека дітей в інтернеті. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy: vebsait – Ministry of Education and Science of Ukraine* : website. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahistprav-ditini/bezpeka-ditej-v-interneti>.

8. Чернецька С. 14 інструментів батьківського контролю в онлайні: додатки, браузері, програми. *MediaSapiens* : вебсайт. 2016. 13.07. URL: <https://ms.detector.media/media-i-diti/post/17001/2016-07-13-14-instrumentiv-batkivskogo-kontrolyu-v-onlaini-dodatki-brauzeri->

9. Google запускає курси медіаграмотності для дітей. *MediaSapiens : вебсайт*. 2019. 25.06. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/google_zapuskae_kursi_mediagramotnosti_dlya_ditey/.

10. Дорош М. Як навчити дітей онлайн-безпеки: дев'ять інтерактивних ресурсів. *MediaSapiens : вебсайт*. 2016. 9.02. URL: <https://ms.detector.media/media-i-diti/post/16028/2016-02-09-yak-navchiti-ditei-onlain-bezpeki-devyat-interaktivnikh-resursiv/>.

11. Сімейна медіа культура. *Будинок дитячої творчості Подільського району м. Києва : вебсайт*. URL: <http://dom-na-podole.kiev.ua/page41/>.

12. Бібліотеки стануть першими хабами проекту «Дія. Цифрова освіта». *Міністерство цифрової трансформації України : офіц. вебсайт*. 2020. 11.01. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/biblioteki-stanut-pershimi-khabami-proektu-diya-tsifrova-osvita>.

13. Kijkwijzer renews and refines with more ages and more information. *NICAM/Kijkwijzer : website*. 2020. 7.01. URL: <http://www.kijkwijzer.nl/kijkwijzer-renews-and-refines-with-more-ages-and-more-information/page18-0-533.html>.

14. Внесено зміни до Системи візуальних позначок. *Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення : офіц. вебсайт*. 2016. 10.03. URL: <https://www.nrada.gov.ua/vneseno-zminy-do-systemy-vizualnyh-poznachok/>.

15. Елена Куценко: Медиаобразование позволит детям увидеть мир другими глазами / беседу вела Д. Дуцик. *MediaSapiens : вебсайт*. 2013. 7.02. URL: <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/4931/2013-02-07-elena-kutsenko-mediaobrazovanie-pozvolit-detyam-uidet-mir-drugimi-glazami/>.

16. Діти! Будьте обережні – ви можете чогось навчитися! *Медіаосвіта і медіаграмотність : портал*. 2016. 5.07. URL: <http://medialiteracy.org.ua/dity-budte-oberezhni-vy-mozhete-chogos-navchytysya/>.

References

1. Kontsepsiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia) [Concept of introduction of media education in Ukraine (new version)]. *MediaSapiens: website* (24.04.2016). Retrieved from https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontsepsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/ [in Ukrainian].

2. 45% hromadian vvazhaiut, shcho kurs z mediahramotnosti maie buty zaprovadzhenyi u shkolakh [45% of citizens believe that media literacy courses

should be implementing in schools]. *MediaSapiens: website* (17.03.2018). Retrieved from <https://ms.detector.media/mediadoslidzhennya/post/16271/2016-03-17-45-gromadyan-vvazhayut-shcho-kurs-z-mediagramotnosti-mae-buti-zaprova-dzhenii-u-shkolakh/> [in Ukrainian].

3. Korolchuk, M. (2018). Dity v Interneti: realni zahrozy virtualnoho svitu [Kids online: Real threats to the virtual world]. *Learning.ua*. Retrieved from <https://learning.ua/blog/201811/dity-v-interneti-realni-zahrozy-virtualnoho-svitu/> [in Ukrainian].

4. Mintsyfra rozrobliaie navchalnyi kurs dlia zakhystu ditei v internet [The Ministry of Digital Transformation of Ukraine is developing a training course to protect children online]. *IZBIRKOM: vebсайт – IZBIRKOM: website*. (16.11.2019). Retrieved from <https://izbirkom.org.ua/news/medialiteracy/2019/mincifra-rozroblyaye-navchalnij-kurs-dlya-zahistu-ditej-v-interneti/> [in Ukrainian].

5. Volosheniuk, O., Mokrohuz, O. (2017). Batky, dity ta media: putivnyk iz batkivskoho poserednytstva [Parents, kids, and the media: A guide to parenting]. V. Ivanova, O. Volosheniuk (Ed.) Retrieved from <http://www.etnolog.org.ua/pdf/stories/pidruchnyky/2017/batbky.pdf>. Kyiv: TsVP, AUP [in Ukrainian].

6. Bezpeka dytyny v interneti: opys proektu [Child safety on the Internet: project description]. Blahodiinyi fond «MagneticOne.org»: *vebsait – Charitable Foundation MagneticOne.org: website*. Retrieved from <https://magneticone.org/gallery/bezpeka-ditini-v-interneti> [in Ukrainian].

7. Bezpeka ditei v internet [Child safety on the Internet]. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy: *vebsait – Ministry of Education and Science of Ukraine: website*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robota-ta-zahist-prav-ditini/bezpeka-ditej-v-interneti> [in Ukrainian].

8. Chernetska, S. (2016). 14 instrumentiv batkivskoho kontroliu v onlaini: dodatky, brauzery, prohramy [14 tools of parental control online: applications, browsers, programs]. *MediaSapiens: website*. Retrieved from <https://ms.detector.media/media-i-diti/post/17001/2016-07-13-14-instrumentiv-batkivskogo-kontrolyu-v-onlaini-dodatki-brauzeri> [in Ukrainian].

9. Google zapuskaie kursy mediahramotnosti dlia ditei [Google launches media literacy courses for children]. *MediaSapiens: website*. (25.06.2019). Retrieved from https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/google_zapuskae_kursi_mediagramotnosti_dlya_ditey/ [in Ukrainian].

10. Dorosh, M. (2016). Yak navchyty ditei onlain-bezpeky: deviat interaktyvnykh resursiv [How to teach children online safety: nine interactive resources]. *MediaSapiens: website*. Retrieved from <https://ms.detector.media/>

media-i-diti/post/16028/2016-02-09-yak-navchiti-ditei-onlain-bezpeki-devyat-interaktivnikh-resursiv [in Ukrainian].

11. Simeina mediakultura [Family media culture]. *Budynok dytiachoi tvorchosti Podilskoho raionu m. Kyieva: vebsait – House of Children’s Creativity of Podilskiy District of Kyiv: website*. Retrieved from <http://dom-napodole.kiev.ua/page41/> [in Ukrainian].

12. Biblioteky stanut pershymy khabamy proektu «Dii. Tsyfrova osvita» [Libraries will become the first hubs of the «Action. Digital Education»]. *Ministerstvo tsyfrovoi transformatsii Ukrainy: vebsait – Ministry of Digital Transformation of Ukraine: website*. (11.01.2020). Retrieved from <https://thedigital.gov.ua/news/biblioteki-stanut-pershimi-khabami-proektu-diyatsifrova-osvita> [in Ukrainian].

13. Kijkwijzer renews and refines with more ages and more information. *NICAM/Kijkwijzer: website*. (7.01.2020). Retrieved from <http://www.kijkwijzer.nl/kijkwijzer-renews-and-refines-with-more-ages-and-more-information/page18-0-533.html> [in English].

14. Vneseno zminy do Systemy vizualnykh poznachok [Changes were made to the Visual Markup System]. *Natsionalna rada Ukrainy z pytan telebachennia i radiomovlennia: ofi tsiinyi: vebsait – National Television and Radio Broadcasting Council of Ukraine: website*. (10.03.2016). Retrieved from <https://www.nrada.gov.ua/vneseno-zminy-do-systemy-vizualnyh-poznachok/> [in Ukrainian].

15. Elena Kutcenko: Mediaobrazovanie pozvolit detiam uvidet mir drugimi glazami [Elena Kutsenko: Media education will allow children to see the world with different eyes]. D. Dutsik (conducted conversation). *MediaSapiens: website*. (7.02.2013). Retrieved from <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/4931/2013-02-07-elena-kutcenko-mediaobrazovanie-pozvolit-detyam-uvidet-mir-drugimi-glazami/> [in Russian].

16. Dity! Budte oberezhni – vy mozhete chohos navchytysia! [Children! Be careful – you can learn something!]. Portal «Mediaosvita i mediahra-motnist» – *Media Education and Media Literacy Portal*. (5.07.2016). Retrieved from <http://medialiteracy.org.ua/dity-budte-oberezhni-vy-mozhete-chogos-navchytysya/> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 19.02.2020.

Iryna Bezzub,

Junior Researcher,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: irabezzub@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3561-5991>

Parents' Media Education as a Component of Media Education Space

The article presents the study of the problem of parents' media education as an important component in creating a coherent media education system in Ukraine. Formation of parents' media literacy and media culture is considered as an important factor in the early socialization of the child, his/her protection against negative information influences and effective information security of the family and society.

The sociological researches on problems and opportunities of parents' media literacy are analyzed. Generally, technical tools (applications, programs, technological options for browsers and operating systems, etc.) available for parents to exercise control over the use of open content by children of different ages, are described.

The perspective role of libraries as potential hubs in the implementation of non-formal media education projects for parents in Ukraine was emphasized. The need to develop and approve special library programs for parents' and adults' media culture and information literacy is substantiated.

National and world (Dutch, Austrian, German, Swedish and American) experience in successful implementation of projects, programs, courses, etc. in the system of parents' media education are systematized. The ways of forming the parents' media culture are generalized.

The conclusion is made about the need for parents to consider the age, individual and other children's characteristics that influence their behaviour in the virtual world.

The thesis that the formed media and communication culture of parents (setting rules, control and personal example), rather than prohibitions and restrictions on the use of gadgets and Internet technologies, is the basis for ensuring formation of children's media culture was proved.

Keywords: media education, media space, media literacy, information and communication technologies, social networks, online threats, library.